

УДК 343.988(075)

І. О. Христич, кандидат економічних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник сектору дослідження проблем злочинності та її причин Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, м. Харків

ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ ОБСЯГІВ ЛАТЕНТНОЇ ВІКТИМНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті досліджуються проблемні питання щодо встановлення обсягів латентної віктимності в Україні. Проаналізовані основні методи, що можна застосовувати при вивченні цього питання. Зроблена спроба оцінити обсяги латентної віктимності в Україні.

Ключові слова: латентна злочинність, латентна віктимність, жертва злочину, потерпілий від злочину.

Постановка проблеми. В останні роки значна увага стала приділятися проблемі захисту й охороні прав, свобод і законних інтересів громадянина суспільства. При цьому необхідно звернути увагу на те, що ч. 3 ст. 127 Кримінального процесуального кодексу України передбачає, що шкода, яка завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках і в порядку, передбачених законом. Однак завжди виникає запитання, чи визнана особа потерпілою від кримінального правопорушення? Якщо особа такою не визнана, то вона не може розраховувати на захист своїх прав та інтересів. Більше того, і в офіційних статистичних даних ми не знайдемо ніякої інформації про цих осіб. Такий стан у теперішній час не дає, на жаль, можливості реально оцінити як стан й обсяг зло-

чинності, так і кількість потерпілих від злочинів, що ускладнює процес розробки дієвих програм протидії злочинності та планування розмірів витрат із Державного бюджету України для компенсування шкоди, завданої потерпілим від кримінального правопорушення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багатоаспектні проблеми латентної віктимології розглядалися в ряді наукових праць вітчизняних учених і представників ближнього та дальнього зарубіжжя. Це роботи Л. В. Багрій-Шахматова, М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, О. І. Бойка, В. І. Борисова, С. Ю. Віцина, В. П. Коновалова, М. І. Коржанського, О. В. Лисодеда, В. Ф. Оболенцева, А. Л. Репецької, В. Я. Рибальської, Д. В. Рівмана, В. Я. Тація, В. О. Тулякова, В. Є. Христенко, О. Ю. Юрченко та ін. У вітчизняній і зарубіжній кримінологічній науці у різний час приділялася значна увага особі жертви злочину такими дослідниками, як Л. В. Франк, В. Є. Христенко, Д. А. Сорочотягіна, Р. Блек Борн, Дж. Мілль, Т. Мішель. Але, на жаль, у більшості публікацій проблемі латентної віктимності не було приділено відповідної уваги.

Мета та завдання статті. Метою статті є аналіз стану латентної віктимності в нашій країні, встановлення її структури, динаміки, а також пошук шляхів виміру її реальних обсягів. Для досягнення поставленої мети автором ставилися такі завдання: дослідити сучасний стан і сформулювати авторське уявлення щодо розв'язання проблем установаження обсягів латентної віктимності в нашій країні.

Виклад основного змісту матеріалу. Як відомо, створення віктимології пов'язується з іменами Ганса фон Гентінга (1888–1974) та Бенджаміна Мендельсона (1900–1998). Інакше кажучи, час народження відповідної теорії припадає на період з 1941 по 1948 р., коли зазначені автори надрукували свої основні положення. Проте окремі відомості про жертву злочину ми знаходимо ще у стародавніх міфах Давньої Греції, а також у біблійських сюжетах.

У 1977 р. Л. В. Франк увів до наукового обігу поняття «латентна жертва», до якої віднесено осіб, що реально вже постраждали від злочину, але внаслідок різних причин цей факт залишився невиявленим, прихованим від офіційного обліку. Так само, на його думку, до цих осіб необхідно відносити й тих потерпілих, яким

закон надає право повідомляти чи не повідомляти про злочини, жертвами яких вони стали¹.

Повністю підтримуємо визначення «латентна жертва злочину», яке наводить Б. М. Головкін. Так, згідно із позицією вченого це невідома для уповноважених державних органів фізична чи юридична особа, якій фактично заподіяно шкоду протиправним посяганням, а також відома особа, що офіційно не визнана потерпілим².

Залежно від характеру посткримінальної поведінки латентні жертви злочину поділяються на три категорії: природно латентні, штучно латентні та квазілатентні³. До природно латентних жертв відносять невстановлених осіб, яким злочинами заподіяна шкода, тому що вони з різних причин не повідомляють про те, що стали жертвами злочину. До штучно латентних жертв відносять осіб, стосовно яких учинений злочин залишився прихованим від офіційного обліку. До квазілатентних жертв відносять осіб, яких не було визнано потерпілими у кримінальному провадженні з різних причин. Зрозуміло, що встановити обсяг різних потерпілих від злочину дуже важко, не звернувшись до проблеми встановлення обсягу латентної злочинності.

Більшість учених нашої країни і закордонних країн проблемі встановлення обсягів латентної злочинності приділяють істотну увагу. В деяких країнах світу стосовно латентної злочинності, обсяг якої є невідомим, існує термін «темна цифра». Однак чимало учених поділяють точку зору, що в процесі пізнання суспільства виникає можливість її встановити. При цьому необхідно звернути увагу на те, що ще А. Кетле підкреслював тезу про те, що загальна кількість учинених злочинів ніколи не буде відомою. Але він вважав, що існує співвідношення між зареєстрованими злочинами та засуджени-

¹ Франк Л. В. Потерпевшие от преступления и проблемы советской виктимологии / Л. В. Франк. – Душанбе : Ирфон, 1977. – С. 82–83.

² Головкін Б. М. Поняття латентної жертви злочину у виктимології / Б. М. Головкін // Державна політика у сфері захисту прав потерпілих від кримінальних правопорушень : матеріали «круглого столу», 25 квіт. 2013 р. / редкол.: В. І. Борисов (голов. ред.), Б. М. Головкін (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2013. – С. 74.

³ Див.: Зеленецкий В. С. Возбуждение уголовного дела / В. С. Зеленецкий. – Харьков : КримАрт, 1998. – С. 15.

ми злочинцями і невідомою суспільству кількістю вчинених злочинів¹. Вважається, що ця точка зору зараз не є дуже актуальною. Багато науковців підкреслюють, що цей висновок щодо співвідношення латентної і зареєстрованої злочинності не спрацьовує на сучасному етапі розвитку суспільства². Зрозуміло, що лише об'єднання даних про офіційно зареєстровані злочини та латентну злочинність надасть картину фактичної криміногенності тієї чи іншої території. Тому й досі актуальним залишається питання щодо методів вимірювання даного явища. Зараз найчастіше використовують лише побічні методи встановлення латентної злочинності (Ю. Ф. Кардополов, К. К. Горяїнов, В. С. Овчинський, Л. В. Кондратюк), які, за висловами експертів, є неоднозначними і достатньо складними у використанні, а також такими, що вимагають значних матеріальних витрат. Дотепер не розроблено й методів вимірювання латентної злочинності на регіональному рівні³.

Зрозуміло, доки ми не маємо реального уявлення про обсяги латентної злочинності в країні, не можна встановити й обсяг латентної віктимності. Проблема полягає в обранні методів, що необхідно застосувати для цього. Одним із основних методів є опитування населення з метою встановлення стану його віктимізації, хоча такі дослідження можуть собі дозволити лише високорозвинуті країни світу. Так, наприклад, у Великій Британії таким опитуванням охоплюється 0,1 % населення країни, у США – 0,02 %. Опитування проводиться щорічно. В липні 2008 р. МВС Великої Британії надрукувало статистичний бюлетень⁴, який присвячено результатам порівняльного аналізу Британського огляду злочинності (BSC) та даних поліцейської реєстрації злочинів. У результаті співвідношення склало 1 : 3,4, хоча зіставлення проводилося не по всіх видах

¹ Кетле А. Социальная форма или опыт исследования о развитии человеческих способностей / А. Кетле. – Киев, 1913. – Т. II. – С. 193.

² Див.: Кондратюк Л. В. Криминологическое измерение / Л. В. Кондратюк, В. С. Овчинский ; под ред. К. К. Горяинова. – М. : Норма, 2012. – С. 176.

³ Див.: Теоретические основы исследования и анализа латентной преступности : монография / под ред. С. М. Иншакова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2011. – С. 43.

⁴ Див.: Crime in England and Wales 2007/2008. Findings from the British Crime Survey and police recorded crime // Home Office Statistical Bulletin. – London, 2008. – № 07/08.

злочинів. Тому британські вчені – автори «Оксфордського керівництва з криминології» застерігають від висновків на базі цих даних про те, що фактична злочинність у Великій Британії перевищує зареєстровану у понад три або чотири рази. Вони вважають, що цей висновок стосується лише тих злочинів, які аналізувалися, а щодо решти – це співвідношення може бути іншим¹.

В останні роки з метою встановлення осіб, які вчинили злочини, у Великій Британії активно вживається метод самореєстрації за допомогою використання комп'ютерів. Таке опитування зараз проводиться щорічно тими самими організаціями, які оцінюють рівень віктимізації населення. Так, було встановлено, що 22 % опитуваних вчиняли хоча б один зі злочинів (як правило, незначні правопорушення); серед них 6 % вчинили шість і більше злочинів за останній рік; 10 % опитуваних вчинили хоча б один тяжкий злочин. При цьому було встановлено зв'язок віктимізації зі злочинною поведінкою; половина з тих, хто вчиняв злочини, свого часу була їх жертвами; а серед тих, хто не вчиняв злочинів, таких осіб лише 19 %².

У США починаючи з 1972 р. на постійній основі проводяться облік і вивчення жертв найбільш поширених злочинів. Такий облік є джерелом відомостей щодо злочинів, дані про які неможливо отримати, спираючись на офіційну статистику. Опитування проводиться два рази на рік. На жаль, повністю порівняти отримані відомості дуже складно, тому що багато діянь не враховуються при складанні федеральних статистичних звітів, але вони можуть реєструватися на рівні окремих штатів і каратися відповідно до законодавства цих штатів. У цілому кількість учинених злочинів, за результатами опитування, перевищує практично в 5 разів кількість зареєстрованих насильницьких злочинів за офіційної федеральною статистикою³.

У Російській Федерації систематично проводиться починаючи з 2005 р. опитування 7 тис. осіб із метою встановлення, чи постраж-

¹ Див.: Maguire M. Crime Data and Statistics / M. Maguire // The Oxford Handbook of Criminology. – Fourth Ed. – Oxford, 2007. – P. 272.

² Див.: Young people and crime: findings from the 2006 Offending, Crime and Justice Survey // Home Office Statistical Bulletin. – London, 2008. – № 08/09. – P. 2.

³ Див.: Criminal Victimization, 2006 // Bureau of Justice Statistics. – Bulletin. – December, 2007. – P. 1.

дав або ні респондент протягом попереднього року від будь-якого злочину¹. За підсумком такого опитування було встановлено, що протягом 2009 р. із загальної кількості вчинених злочинів лише третина стала відома правоохоронним органам. Стосовно решти фактично вчинених злочинів росіяни не зверталися до міліції із різних причин, основними з яких є невіра в те, що злочинці будуть виявлені та покарані (36 %), боязнь помсти з боку злочинця (28 %). Результати даного дослідження дозволяють зробити висновок, що офіційна статистика РФ зареєструвала мінімум в 9 разів менше постраждалих, ніж їх було насправді².

Систематично таких досліджень в Україні ніхто не проводить. Усі ці дослідження мають лише епізодичний характер і проводяться окремими державними органами, науково-дослідними установами та навчальними закладами. З точки зору теорії розрахунків дійсно в нашій країні оптимальною є вибірка у 10 тис. осіб³. Хоча ми вважаємо, що опитування можна проводити за скороченою вибіркою (1 800 респондентів), яка також дає можливість отримати репрезентативні дані по країні щодо відповідей на всі запитання анкети⁴. Зрозуміло головне – щоб опитування відбувалося щорічно в один і той самий період часу. Якщо кількість опитуваних збільшувати, то одержуватимуться більш точні та репрезентативні дані.

Протягом 2012 р. Харківський інститут соціальних досліджень спільно з МВС України провів пілотне всеукраїнське дослідження «Оцінювання міліції за допомогою громадської думки». Дослідження було здійснено за підтримки програми «Верховенство права» Міжнародного фонду «Відродження». Було опитано 15 тис. респондентів у 349 населених пунктах усіх областей України (вибірка склала 600 респондентів для кожного регіону). Цим опитуванням було встановлено, що до міліції звертаються менш ніж дві третини

¹ Див.: Теоретические основы исследования и анализа латентной преступности : монография / под ред. С. М. Иншакова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2011. – С. 87.

² Див.: Там само. – С. 634–635.

³ Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання : монографія / О. Г. Кулик. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – С. 211.

⁴ Там само. – С. 212.

жертв злочинів (61,8 %). Тільки кожен четвертий опитаний (25,9 %) зазначив, що довіряє міліції. Оцінюючи те, як поводжуються працівники міліції під час спілкування з громадянами, більшість респондентів зазначає, що чемно (64,5 %). Водночас п'ята частина опитаних зіштовхнулися з байдужим ставленням (24,9 %), а практично кожний десятий (9,3 %) – із брутальністю¹.

Аналогічне опитування громадян із метою встановлення обсягів латентної віктимності було проведено протягом 2012 р. сектором дослідження проблем злочинності та її причин Науково-дослідним інститутом вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, що так само підтвердило висновок про дуже високий рівень латентної віктимності в нашій країні. Було опитано понад 4 тис. осіб різних вікових і соціальних груп.

Крім опитування громадян, можна застосовувати й інші методи з метою встановлення обсягів латентної віктимності населення. В першу чергу, це вивчення документів (особливо при встановленні кількості штучно латентних або квазілатентних жертв злочинів); вивчення постанов щодо відмови внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань; вивчення масиву скарг громадян в різні органи; вивчення тих кримінальних правопорушень, провадження по яких закриті з різних підстав; вивчення реєстраційних журналів у медичних закладах та ін. Такими дослідженнями можуть займатися лише відповідні, як правило, державні установи.

Можна також використовувати метод експертних оцінок. Але при цьому необхідно звертати увагу, що різниця у висновках може бути дуже значною, тому що деякі висновки можуть мати інтуїтивний характер, а в деяких випадках і гіпотетичний.

Так само використовується й статистичний аналіз, що надає можливість виявити «темну цифру». Хоча в більшості випадків він не дозволяє отримати точні дані, але завжди є джерелом практично значущої інформації. При цьому можна зупинитися на методі, який було запропоновано С. Ю. Віциним, – обчислення коефіцієнтів

---

¹ Тільки 62 % жертв злочинів звертаються до міліції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irf.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=38479:-62-&catid=20:news-law&Itemid=61. – Заголовок з екрана.

кримінальної активності різних соціальних категорій¹. На його думку, адекватна оцінка латентної злочинності можлива при побудові матричних статистичних моделей із використанням узагальнюючих показників – коефіцієнтів злочинної активності різних груп населення. Останні одержують шляхом обчислення співвідношення чисельності населення певної групи серед контингенту злочинців і аналогічної частки серед усього дорослого населення (населення у віці віком понад 14 років). Інакше кажучи, структура контингенту злочинців накладається на структуру дорослого населення відповідного регіону. На думку С. Ю. Віцина, в таких моделях показники практично не залежать від рівня латентної злочинності. Тому їх порівнюють з абсолютними показниками злочинності й елементами статистичної моделі, побудованої за коефіцієнтами зареєстрованої злочинної активності, що дозволяє побачити розбіжності та охарактеризувати латентність. Застосування цього методу можливе лише при умові відповідного рівня математичних знань дослідника.

В. Ф. Оболенцев підкреслює, що кількість жертв злочинних посягань в Україні, які залишилися поза офіційним статистичним обліком, у 2012 р. склала 1,7 млн осіб². Ним так само запропоновано метод дослідження періоду латентизації віктимності, який базується на тезі про взаємопов'язаність цих обставин у механізмі злочинної поведінки. Термін латентної віктимності встановлювався В. Ф. Оболенцевим на підставі даних карток кримінально-статистичного обліку про дату вчинення злочину і дату його реєстрації в установленому порядку. Середнє значення цього показника обчислювалося за загальними правилами обрахування середніх величин. Далі здійснювався аналіз залежності середнього періоду латентної віктимності від характеристик посягань і жертв, відо-

¹ Див.: Вицин С. Е. Оценка латентной преступности на основе статистических моделей / С. Е. Вицин // Латентная преступность: познание, политика, стратегия : сб. материалов междунар. семинара. – М. : ВНИИ МВД России, 1993. – С. 239.

² Оболенцев В. Ф. Статистичний метод дослідження латентизації віктимності / В. Ф. Оболенцев // Державна політика у сфері захисту прав потерпілих від кримінальних правопорушень : матеріали «круглого столу», 25 квіт. 2013 р. / редкол.: В. І. Борисов (голов. ред.), Б. М. Головкін (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2013. – С. 110.

бражених у картках статистичного обліку. Всього в цьому дослідженні В. Ф. Оболенцев проаналізував вплив на латентизацію віктимності понад 15 факторів³.

У більшості країн світу можна проводити порівняльний аналіз офіційних статистичних даних, які надаються різними відомствами. Таке порівняння пов'язано з тим, що кожне відомство фальсифікує дані статистичної звітності відповідно до своїх інтересів. У нашій країні це зробити складніше, особливо спираючись на дані правоохоронних органів. Якщо до 20 листопада 2012 р. усі дані збиралися органами МВС України, то зараз держателем Єдиного реєстру досудових розслідувань є Генеральна прокуратура України, яка щомісяця наростаючим підсумком надає звіти до МВС, СБУ, Державної податкової служби та Державної служби статистики України.

Значно більше проблем виникає при спробі встановлення обсягу природно латентних жертв злочинів. Зрозуміло, що якщо особи не повідомляють про те, що вони стали жертвами злочину з різних причин, то встановити ці факти складно, а тим паче вимірити обсяг цих фактів. Особливо це стосується таких вікових груп, як діти (до 14 років) та особи похилого віку. Як стверджують російські кримінологи Д. В. Ривман і В. С. Устинов, загальновідомо, що найбільш віктимними полюсами вікових груп є неповнолітні та особи похилого віку⁴.

Зараз значна кількість батьків не знає, які сайти переглядає дитина на сторінках Інтернету, на яких, на жаль, є дуже небезпечна інформація, що впливає на психіку. Крім того, значна кількість осіб до 14 років стають жертвами реального сексуального насильства, про яке вони спочатку можуть і не здогадуватися внаслідок свого віку. Так само поширюються дані про знущання, вимагання коштів

³ Оболенцев В. Ф. Статистичний метод дослідження латентизації віктимності / В. Ф. Оболенцев // Державна політика у сфері захисту прав потерпілих від кримінальних правопорушень : матеріали «круглого столу», 25 квіт. 2013 р. / редкол.: В. І. Борисов (голов. ред.), Б. М. Головкін (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2013. – С. 111.

⁴ Див.: Ривман Д. В. Віктимологія / Д. В. Ривман, В. С. Устинов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2000. – С. 69.

у школі, інших дитячих закладах. Установити реальну характеристику таких потерпілих дуже складно, тому що більшість із них про це нікому не розповідає. Мабуть, необхідно, щоб, у першу чергу, батьки приділяли більше уваги тому, що дійсно переглядає дитина на сторінках Інтернету, і при можливості перевіряли ці сторінки. Також необхідно спостерігати за поведінкою дитини, оскільки в багатьох випадках при цьому можна встановити, чи не стала вона жертвою якихось насильницьких дій. «Звертає на себе увагу високий ступінь віктимності неповнолітніх. Так, кожен десятий (10,2 %) сімейно-побутовий насильницький злочин було вчинено відносно неповнолітніх членів сім'ї, із них у 53,3 % випадків стосовно малолітніх (до 14 років) дітей»¹.

Особи похилого віку також повинні цікавити дослідників. Загальновідомо, що з кожним роком відбувається старіння населення не лише в Україні, а й у всьому світі. Зрозуміло, що більшість із них стають жертвами злочинів, учинених у сімейно-побутовій сфері. «Так, 11,6 % сімейно-побутових насильницьких злочинів було вчинено щодо членів сім'ї віком 51–60 років; а майже кожен сьомий (13,6 %) щодо осіб віком 61 рік і старше»². Такі дані не можуть не насторожувати, тому що в більшості досліджень ця група рідко коли відокремлюється, хоча зрозуміло, що «більшість таких випадків залишаються латентними. Особливо це стосується сільської місцевості, де подібні діяння залишаються маловідомими правоохоронним органам з огляду на замкнутість середовища, певну ізоляцію осіб похилого віку»³.

Жертвами протиправних посягань останнім часом все частіше стають власники приватних квартир, як правило, самотні люди похилого віку, які з різних причин (довірливість, необізнаність із законодавством, вади здоров'я та ін.) підписували неправомірні до-

---

¹ Див.: Кримінологічна віктимологія : навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі. – К. : Атіка, 2006. – С. 319.

² Там само.

³ Андрушко А. В. Домашнє насилля щодо осіб похилого віку / А. В. Андрушко // Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах : тези міжнар. наук.-практ. конф. – Х., 2008. – С. 157.

говори купівлі-продажу, дарування або довічного їх утримання¹. Причому про ці випадки вдається дізнатися лише випадково. Внаслідок того, що, як правило, ця категорія осіб є дуже специфічною, реально встановити обсяг віктимізації серед них також дуже складно. Для опитування цієї категорії в особи має бути відповідна підготовка і вміння, а також час для встановлення реального контакту з ними.

Ще одна категорія, яка так само є латентно-віктимною – це особи жіночої статі. Їм є властивим ставати жертвами різних злочинних проявів, особливо на сімейно-побутовому ґрунті, і вони дуже рідко звертаються із заявами про вчинені проти них злочини до правоохоронних органів. Це може бути пов'язано із цілою низкою причин: боязню помсти з боку систематичного насильника, як правило, співмешканця, що може мати як фізичний, так і психічний характер; боязню розголосу подробиць інтимного життя; боязню бути незрозумілою для більшості оточуючих осіб, а інколи й отримати осуд з їх боку тощо. Тому встановити реальний обсяг латентної віктимності серед осіб жіночої статі дуже складно.

Ще одна категорія підвищеної віктимності – інваліди, які через свій фізичний стан виявляються приманкою для злочинців. При цьому чимало з них зовсім не розуміють того, що вони стали жертвами, або потерпілими від злочинів.

Проблема полягає в тому, що при опитуванні тих чи інших верств населення необхідно використовувати різні психологічні методики. Разом із тим необхідно звертати увагу на те, що латентна віктимність охоплює не лише потерпілих осіб, а й їх близьких родичів. Тому можна вважати, що суспільство і держава в повному обсязі не мають жодного уявлення про стан і наслідки віктимізації населення. Загальна кількість осіб, які потерпіли від злочинів, відповідно до офіційних статистичних даних, неухильно зростає. У 2011 р. їх кількість склала 343 159 осіб, приріст по відношенню до 2010 р. склав + 6,8 %, при цьому питома вага загиблих від злочинів залишається серед потерпілих значною – практично 2 % (67 426 осіб).

---

¹ Див.: Кримінологічна віктимологія : навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі. – К. : Атіка, 2006. – С. 117.

Вирішення завдань забезпечення безпеки особи, захисту суспільства, держави від злочинних посягань і зменшення злочинності не зводиться до дій, які спрямовані тільки на злочинців. Зменшення злочинності неможливе без відповідної роботи з потерпілими, віктимними категоріями осіб, впливу на об'єктивні та суб'єктивні причини й умови злочинів. Тому твердження, що кожен рік, за даними міжнародного опитування, від 60 % до 70 % осіб, які постраждали від злочинів, не зверталися до правоохоронних органів, можна вважати безспірним; як і висновок, що структура віктимізації населення є досить усталеною¹.

Зрозуміло, що таке складне явище, як латентна віктимність, дуже важко оцінити однозначно, тому зараз уже з'являються точки зору, що опитування громадян у більшості країн світу дають результати, які значно перевищують реалії сьогодення² (хоча деякі вчені зовсім іншої думки)³.

Слід підтримати висновок А. П. Закалюка про те, що «є підстави відзначити масову віктимізацію населення через недбалу, помилкову політику влади, а також підвищення небезпеки його віктимності через занедбання та недооцінення кримінологічних засобів запобігання злочинним проявам»⁴.

Висновки. Без установлення реального обсягу латентної віктимності серед населення країни говорити про те, що в нашій країні відбувається реальний захист прав потерпілих від кримінальних правопорушень, навряд чи можна, хоча останній (захист) є однією зі складових частин безпеки людини, громадянина, суспільства в цілому. Тим паче, що всі дослідники підкреслюють, що в останні роки, на жаль, збільшується рівень латентної віктимізації населен-

¹ Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання : монографія / О. Г. Кулик. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – С. 206.

² Сердюк П. П. Де шукати реальні цифри кримінальної віктимізації? / П. П. Сердюк // Право та держ. управління. – 2011. – № 1. – С. 99.

³ Оболенцев В. Ф. Правоотношения как объекты правовой охраны: содержание и количественные характеристики (по материалам разделов 1–6 Особенной части Уголовного кодекса Украины) / В. Ф. Оболенцев. – Харьков : ФЛП Йолтуховский В. Л., 2007. – С. 231.

⁴ Закалюк А. П. Курс сучасної кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Кн. 1 / А. П. Закалюк. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – С. 314.

ня. Тому підтримуємо точку зору О. Г. Кулика щодо необхідності створення спеціальної форми статистичної звітності про осіб, які потерпіли від злочинів¹, проведення систематичного опитування населення стосовно встановлення рівня латентної віктимізації населення в Україні.

В статье исследуются проблемные вопросы определения величины латентной виктимности в Украине. Проанализированы основные методы, используемые при изучении этого вопроса. Сделана попытка оценить объемы латентной виктимности в Украине.

The article examines the problematic issues of determining the value of the latent victimization in Ukraine. Analyzed the main methods used in the study of this question. Attempt to estimate the volume of latent victimization in Ukraine.

*Рекомендовано до опублікування на засіданні сектору дослідження проблем злочинності та її причин НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 7 від 6 вересня 2013 р.).
Рецензент – доктор юридичних наук, професор
Б. М. Головкін.*

---

¹ Див.: Кулик О. Г. Кримінологічні дослідження потерпілих від злочинів в Україні: проблеми та перспективи / О. Г. Кулик // Державна політика у сфері захисту прав потерпілих від кримінальних правопорушень : матеріали «круглого столу», 25 квіт. 2013 р. / редкол.: В. І. Борисов (голов. ред.), Б. М. Головкін (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2013. – С. 98.